

Föreläsningar vid Stockholms högskola, HT 1893 : L 40:89 B /

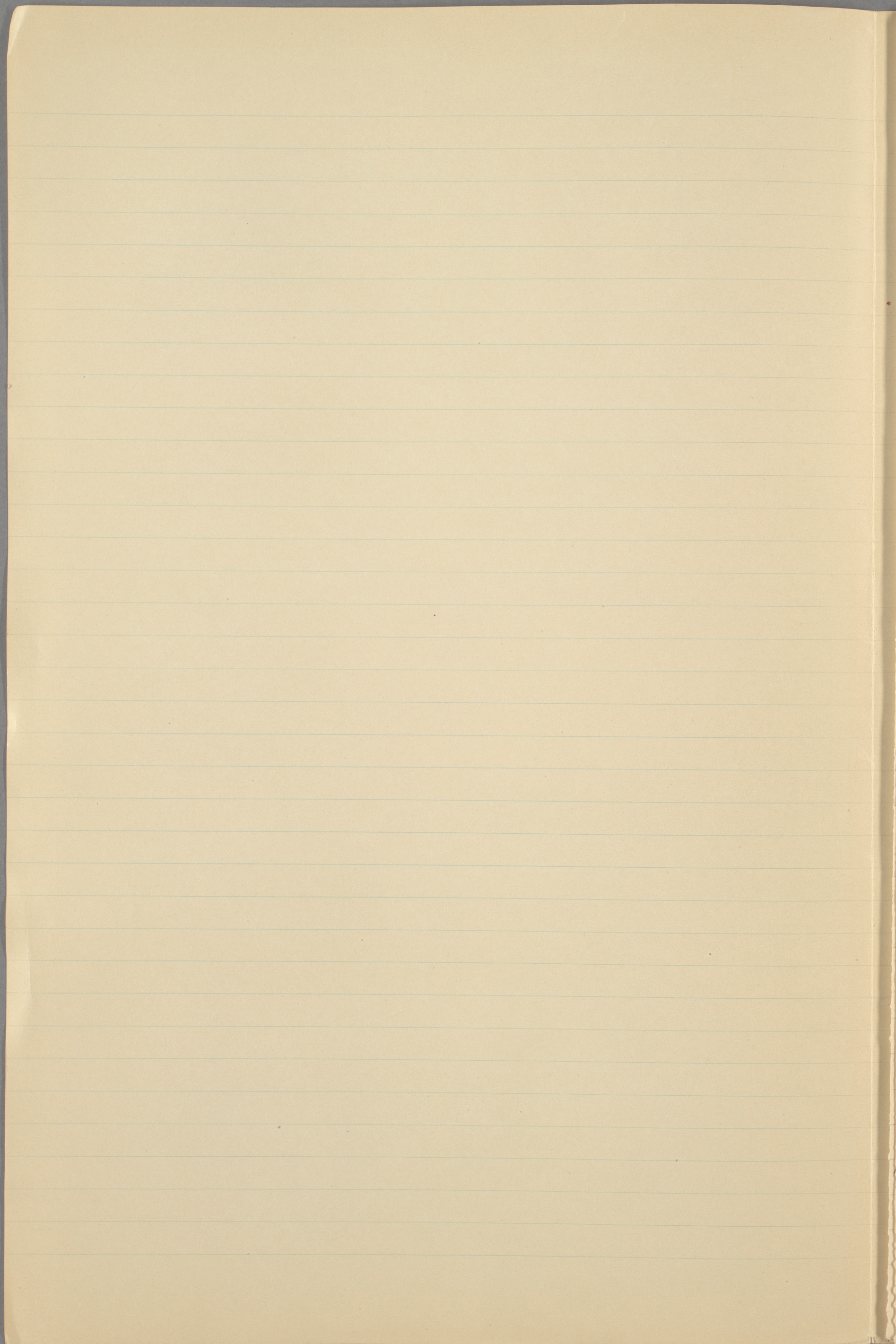
Rydberg, Viktor,

HS L 40:89 B

National Library
of Sweden

Nº 2

19/9. 93.

människorna med milda ögon. Den sedliga hvarmen kokade städn
 inom hem; den erfarna ket han vannit om mängden af sina samtida
 gjorde honom benägen att betrakta dem med en sparsam polisblick,
 som bakom det respektabla på ytan ^{och} misstänkte någonting löst och
^{mostekniskt} lumpet. Därför ^{han} kann sig, att ~~han~~ ^{han} kanske äfron af hans böjelse för det sati-
viskas kann sig, att ~~ett~~ ^{den} för starkt betonade hans öngerna en-
thildheterna i de avvikta i gestalter han afmalade. Han träffade hvad
man kann kalla den fula likheten mer än den vackra. Detta är icke en
 förtjänt hos porträttmålaren, utan ett fel, hvilket ej med rätt bestraffas
 med brist på kunder, ^{detta fel} men hos Hogardt var hade fel sin grund i
hans personlighet natur, ^{och} ej, särom hos åtskilliga af vår egen
tids målare, i den inbillning, att man lättare målar kraftigt och
karaktäristiskt, om man betonar det fula, eller i deras rädsla för
att måla sliskt, om ^{det} man målar ett vackert avrikte en vackert som
det i verkligheten är. Den som ej kann måla det vackra, utan att raka
in i det söta, må en gärna lägga bort penseln.

Men hvad mängden af konstnärer anmärker mot H., det är
det tendentia hos honom. Insatser man den estetiska ämbet, att
konsten är utslutande till för konstens egen skall och ej för att
^{gärna} hålla vare sig religionen, eller moralen eller fosterlandskärlan,
eller andra höga, man icke direkt estetiska ändamål, det är det
gissat, att Hogardt måtte raka illa ut. Och utbrister en af vår
nyaste konsthistoriker, Richard Mather: Om Hogardt: "Hogardt har någon-
sin ett en vidan målare? Är det en målare? Just detta morabiserande
med penseln villar H. i en hård neotagelse till sin medeliga,
för färd holländarne. De voro målare, ingenting annat än målare,
och när de målade, ^{värnade} var de på ögon, 2. kunde smaka deras målens
finheter. ^{han} han för med den en färg gläns, och deras egentliga ögon-
het var det rika, genom skuggor mildrosa läst, 2. lekte på krykade
kläder och öriga kroppar. Men hos H. har anddoten trätt i färg tales
ställe. Han sig världen icke med målarens blick, utan med läkarens,
domarens, själsörjarens. Det för roliga elementet, det enklare godlyta
isättning en på en alldagligt alldagligt, hvor på den holländska konsten,
grundade sig, har för vunnit ur H:s taflor. Han målade icke, därför
att någonting till målning eggen med honom, utan han sig i mål-

19/9.93

ni skona endast aktiver för de roller han hade skapat i sitt lif.

Mathers, 2. från sin estetiska ståndpunkt sålunda nästan Hogardt, erkänner dock, att han som porträttmålare var en stor konsthän, och prisar honom för den angelägniska kraft hvormed han lösgjorde sig från den klassicistiska traditionen. Han ~~förstod~~ ^{tyckte} Mathers prisar honom som grundläggaren af den angelika skola, som står på naturstudiet såväl som grundval. Han ~~dog~~ ^{frågar} sig fram, säger Mathers, om en selfmade man midt i en manererad tid, som en kärnsad angelägnisk personlighet med trotigt självmedvetande och oberörlig redlighet. Han färglar genom iakttagelsen skärpa, genom förmågan att intränga i det mest individuella hos karaktererna och genom förmågan att i flykten uppfånga de ^{smått} flyktigaste finetsdelar i rindlar och nienspel."

Närvi Den medgipanden från Mathers vida besparar mig ~~en~~ ^{fin} tillfället en kritik öfver Mathers egen estetiska teori, som har sina stora svårigheter och betänkligheter, den likaväl som Shaftsbury ~~tes~~ af Hogardt omfattade teori, att konsten ej ~~för~~ ^{skall} ~~är till för att~~ ^{äro} ~~likgiltig för~~ ^{folk} folket, som kallet, redligheten. Följdriktigt utvecklade skulle Mathers teori ^{men} till den slutsats, att konstverken skola vara innehållslösa. De uträtta sig därmed för att bli intresselösa, och den enda intressen skulle ligga uti att gifva oss harmoniskt verkande färgklickar. Enligt min åsikt angår det oss århållare alldeles icke, om en konstnär arbetar tendentiöst eller icke, när tendensen blott icke hänger utanför ^{hans} ~~för~~ som en löst vidfogad etikett. ^{Konstnären är ju en mänsklig} ~~eller när den icke inverkar till skada öfver honom~~ med åsikter, känslor, lidelser, ^{sympatier, antipatier} och det är icke blott hans rättighet, utan hans skyldighet att inlägga hela sin personlighet, hela sin själ i hvad han gör. Hundratals målare, som ~~helt~~ ^{helt} regeln: Konsten för konsten ^{men} ~~egen skull~~, äro glömda. Hogardt är snellik, lärrik, intressant, och han blir aldrig glömd. ^{men} Han färglar ~~af~~ ^{äro} sina estetiska motståndare. Hans scener äro tendentiösa; men ^{alltid} icke på det sätt, att tendensen gör intrång på den illasoriska verk-
^{men} ~~likhet~~ ^{likhet} de fin för vårt öga. Den skadar ~~hans~~ ^{hans} färggiffning ^{och den} ~~hans~~ ^{hans} förgiffning. Konsthistorikern Wernicke har rätt, då han påminner oss, att eftervärlden måste tåga kväje i sitt stora betydande konstnär såväl som han var, och glädjas,

19/9.93

när helst du träffar på en mästare, som är originell och självständig.

Alldeles obekant för man ej heller kunna de Hogarthska tecknarna
intressera för kulturhistorien. Thackeray i sina föreläsningar öfver den
eng. litteraturen yttrar ^{säger} därom: att England, sådant det var för hundra
år sedan portreter oförgämligt i dessa troga bilder: prästen i sitt stall-
skapsrum, lady:n i sin budoar, omgifven af utländiska välgare och
moderhandlare, prästen och domaren med sina stora peruker, rikts herarer
med sin embetsstaf. Vi se, huru lordmayors intager sin festliga måltid,
huru sköna i lideliga kar spelar och dricker, huru den strökars
flickan i Bridewell bråkar kauspa, huru köparen delar sitt byte med
kamraterna, dricker sin punch i nattliga ^{mörka} källare, o skutar sin lefnad i galgen.
Vi se det riktiga lifet och de utdelade munternas vil parlamenten under
Walpole. Rostagnen rullar fram till viddskaret. Landtprästen i stifts kyrkan,
kungar och kort rock knäras i till staden ^{i fullt} i sin ^{för} festskepp ^{och} hela det egendomliga
lifvet i Fieldings romaner o i Smollett står här ^{isående} tydligt inför oss. Där-
för är det också naturligt, om man betraktar H. blott s. karikatyrmålare.
Om någon, är det H. som förklarar namnet genre- och redemålare.

Slutligen må erinras, att enligt engelsmännens egen åsikt Hogaroth i en
ihä värdnadlig man vann de segrar åt folkets redlighet och frihet, som
han med sin verksamhet åsyftade, äfven om han i sin pessimism själf
betrifflade; att han därmed skulle åstadkomma något godt. Om han
många profeter har man kunnat säga detta? De fleste hafva varit rofandes
röster i öknen. De engelske redohistorikerna försäkra, att det oerkörda up-
stående Hogaroths teckningar gjorde utifrån stort inflytande på redornas
förbättring bland hans landsmän af alla klasser, och banat vägen
för den firade puritanismen, ej endast sådan denna ^{af} upprätt
i den metodistiska och andra religiösa samfund, utan också sådan
denna gjort sig i annan gestaltning gällande inom episkopalkyrkan.
Att denna redereformation äfven medfört rätt mycket skenkelighet
ligger beklagligen i sakens natur. Skenkeligheten följer den äkta
frukten som skugga kroppen.

N^o ~~Hog~~^{Hogarth} Hogarth var också en ganska aktiverad skriftställare.
Han tänkte ^{förbättrade} på konst och har ^{offrat} ut åtskilliga ~~esthetiska~~ afhand-
lingar i estetik. Den förnämsta af dessa, som flitigt läses i det

19/9.93.

förflutna århundradet har till titel "Det Sköns analys." Den innehåller en ~~en~~ sunda tankar i mängd. Särskildt varnar den mot att släppta följa traditionen. Vill ett land ha en nationel konst, en som speglar folkets egendomliga karaktär, bygge och sätt att se världen, då måste det landet ha konstnärer, d. i. skillet för att känna föregångare, skildja sig på egna iakttagelser och ha mod nog att vara sig hjälpa.

Hogarth gräblade äfven öfver de elementära lagarna för det form-sköna och trodde sig ha funnit detta det Sköns grundelement i en viss väglinje. På hans hjälporträtt, som jag här äroo visat, ser läsaren mina iakttagelser i förgrunden en palett och på den en väglinje. Det är den riktbara Hogarthska "Könketilinen", the line of beauty and grace. Men får icke tro, att Hogarth ~~skulle~~^{mener} att denna linje skulle ha det utelästa privilegiet att åstadkomma sköna former, eller att en ädel ädla gestalter skulle kunna bildas genom sammansättningar af endast sådana linjer. Han säger, att linjen, för att verka rätt, måste vara kombinerad med andra. Men kan säker påvisa, hur denna linje hos sunda kroppar ^{former} ligger sig i hand och näsken kring dess fasta beständdelar, och hur den förtär sig äfven ^{i de} kroppens rörelser, som synes oss behagfulla. Tycklens mest snillihe estetiker Friedr. Vischer yttrar, att i denna teori ligger en aning, d. i. icke är att förakta.

Det är, som jag först nämnde, fyra män, hvilka räknas som grundläggarna af den nationalengelska målarskolan: Hogarth, Rich. Wilson, sir Joshua Reynolds o. Thom. Gainsborough. Hogarth afled 1764. Närmast honom i ålder står landskapsmålaren R. Wilson, som föddes år 1714.

N: 292. Wilson började som porträttmålare. Att han som sådant ~~en~~ vid unga år kom på modet bevisas däraf, att han fick måla prinsess af Wales och hertigen af York; men de porträtt man har kvar af honom ~~bevisar~~^{bekräfta den} att gamla iakttagelsen, att målare på modet kunna vara ~~de~~ medelmåttiga målare. 36 år gammal reste han till Italien. Där förskifte sig Wilson i landskapsmåleri, och den bekante fransmannen Carl Vernet uppmuntrade honom att fortsätta därunder. Det var för honom en lycka, ty på en föga betydande porträttmålare vändt han en utmärkt landskapsmålare. Det var en lycka, dock mer för hans ^{är} namn, ^{än} för hans jordiska personlighet, ty efter en kort tid vänner och lika hastigt försvannens riktbarhet hade han varit att på sina landskap måla, och han skulle kanske ^{visst} ha kommit i elände, om han icke

1919. 93.

(24/4.94.)

fick en biblioteksplats vid den nyligen inrättade kongl. Konstakademien. Kort därefter ^{fick} ~~erhöll~~ han en landegendom i Wales i arv, öfverfödd den 1782.

Den tafla af Wilson, s. här vi ses, kallas "Morgonen". Det var en af dem, s. gjorde han för stunden ryktbar. Allmänheten förtjustes af den skära poesi, som uppenbarade sig i detta verk; men den starkt realistiska riktningen, som genom Lord Shaftsbury's estetiska skrifter och genom Hogarths målningar kommit till välde i England, ville snart icke tåla någon annan riktning bredvid sig, och dess händelser ropade, att det var för mycket poesi och för litet natur i Wilsons måleri. Denna ropare använde icke hvilka oerhördt rika skatter af poesi det engelska landskapsmåleriet längre fram skulle sända. Det var dock icke poesien i Wilsons taflor kritikerne egentligen ville åt, icke poesien, s. hette dem, ty där denna är äkta, där gör den sig och är snart nog gällande, trots alla teorier för dagen. Det var något annat. Flere af Wilsons taflor ^{nämligen} ut som efterapningar efter Claude Lorrain & Poussin, de store franska klassicisterna. Högadelt hade uttalat sitt hat till denna härnämnde klassicism, och anhängare af hvar i den nationalengelska konst, s. börjat uppspara, brits förveckelt stäpser öfver mannen, s. kommit med ~~hvar~~ en hel laddning af skizzer och taflor från Italien och syfter dem var mer italiensare eller fransman ~~och än~~, engelsman. När Wilson afslöt, slog opinionen om. Hans taflor stego hastigt i pris och hörde under första hälften af vårt århundrade till de mest eftersökte på engelska konstmarknaden. Man fann, att om Wilson, stundom härnat Claude & Poussin, hade han dock icke förlorat ~~sitt~~ sig själv i dem, och att han ~~sk~~^{och} skapat självständiga verk, som bär mera af romantik än af klassicism och som förena poesi och realism, frihet och kraft med skönhetsträngfaste fantasier. Nationalgalleriet i London egde verkliga prätbilder af Wilsons hand, och galleriet i Edinburgh en solnedgång af stor skönhet.

N: 299. Den tredje i raden af det eng. nationalmålervärdet grundläggare är den ryktbare sir Joshua Reynolds, född år 1723. Han och Thom. Gainsborough voro nästan lika gamla, de hade som porträttister samma modeller i de samma aristokratiska kretsar. Många af dessa års målade både af Reynolds & af Gainsborough, och just dessa porträttet visa, har man anmärkt, på sådant sätt dessa båda konstnärers olikhet, ehuru man vanligen nämner dem i samma andedrag. Hvem var den större af de båda? Det är en fråga, s.

19/9. 93.

(24/4. 94.)

19/9. 93.

(24/4. 94.)

Taflan föreställer Ugolino i hans söner, i fängelset. Det är en epinsk från 1200-talet Italien. ^{Enke} Ugolino Sherardesca hade genom skändligt förrädderi förmodat sitt fosterland, republiken Pisa, lyckats med den fieders tillhjälps göra sig till den enväldsherre. Sitt enväld upprättade han ^{med} genom en blodig Krickregning, under hvilken hvarken vän eller motståndare gick rädd för sitt lif. Han störtades genom en folkresning år 1288 och få inspärades med två söner och två brorsöner i ett fön. Årkebiskopen Ubaldui, s. st. i spetsen för resningen, kastade nyckeln till ^{deras} fängelse i Arnofloden och invigde, den därmed till hungersdöden. Dante har i sin Divina Comedia skildrat på gripande sätt deras kvalfylla död.

N: 295. Här åter ett prof på Reynolds' religiösa måleri. Taflan framställer, s. man ser, den heliga familjen. Reynolds var i själva verket en betydande mästare på måleriets alla områden; man oräddigt rykte han han förtjänat endast som porträttmålare.

Ett af dessa porträtt har jag redan visat. Taflan skallar "oskuldstiden" och föreställer en liten prinsessa, Sophie Matilda, liggande på marken med sin hand, öfver hvars rygg hon lagt sin knubbiga arm. Andra porträtt af sin Reynolds föreligga i goda afbildningar här på bordet. Det är tillräckligt att se dem, för att se en föreställning om det ^{mäktiga} oerhörda i under halfseendet århundrade alldeles orubbadt äroende han som porträttmålare ^{stundt} var. Reynolds är ett slående bevis på att man kan förena, hvad Rickard Cluthor och andra äro oföreliga, nämligen tradition och fihet, kärlek till de gamla storheterna och fullt självständighet. Tillägges bör dock, att det är endast de stora talanger, de s. redan i sig själva hafva en oöfvervinnerlig originalitet, s. lyckas göras det.

Att förstå Reynolds fick flere kunder än han ville ha, medan man skydde för att låta porträtteras sig af Hogarth, är ganska förklarligt. Hogarth såg frestelserna i det fula hos sina modeller och bröt därjämte mot verkligheten och samningen. Reynolds förkände dem icke; men han såtte uppdraget från deras bästa sida, medan han rikte studera sig in i deras karaktär och själslif, och detta lyckades han framställa i uttryck och hållning och äfven i ^{omgifningen och} bisakerna, s. aldrig är i bisakerna, som aldrig äro småaktiga, men väl harmoniserade med det hela.

Reynolds var 30 år gammal, när han återkom till England. Han är ju en verklig Dyck! det var det allmänna utroppet, när han hade målat midsom 1752

19/9.93

(24/4.94.)

Gunnings, sedermera lady Hamilton. År 1785 målade han 125 personer för Reg-
 nolds, och sedan dess målade han i medeltal 150 porträtter om året
 och hade en årsinkomst af omkring 90,000 Kronor. Icke den mindre
 kunde han skaffa sig tid till att måla historietaflor och rama fabelscener,
 förutom akademien ^{han} och att dagligen lefa med i stora världen. Han steg tidigt upp, frukostade
 kl. 9, var på något 10 i sin atelier och arbetade på till 11 på hvad som
 särskildt roade. Efter klockan 11 hade han sin förtäring eller känd att iafinna
 sig, 12 hans middag och så vidare till kl. 4, då han gjorde toalett. ^{kl.} Efter
 tillhörde han sällskapslivet. Han köpte ett hus i Londons finaste kvarter
 och smäckade det med färdig prakt. I atelieren, som han byggt sig, var stor som
 en balsal och utrustad med fin konstnärlig lyx. Korridorerna, som ledde till de rum-
 ma, var ett målningssall, uppfyllt med gamla mästares verk. Så hade
 före honom knappt någon annan konstnär än Rubens ^{skaffa} ~~ett~~ ^{en} ~~kunnet~~ ^{att} ~~se~~ ^{sig}
 sig en ~~passande~~ ^{efter och se} ~~omgifning~~, i Rubens liknade han äfven där, att han
 tyckte om att ha omkring sig ^{under arbeten} ~~konst~~ ^{samlade} ~~land~~ ^{land} ~~människor~~, till hvilka han var i
 stånd att lygna, ^{under det} ~~och~~ ~~var~~ ~~han~~ ~~person~~ ~~var~~ i oupphörlig fart. Måla
 den högre angelika adeln strömmande till honom. Så och i Londons
 alla litterära, ^{och konstnärliga} ~~och konstnärliga~~ ^{och konstnärliga} ~~storkheter~~. De samlades i hans atelier
 som i en klubb, och en mängd af dem är ioförlikad i hans porträt-
 t Galleri. Reynolds föblef ungkarl, sedan den älskvärda ^{tygna} ~~malarieman~~ ^{etn-}
 gelica Kauffman, offer för sin passion för en vacker svensk äfventyrare,
 som på tillbräde till Londons finaste salonger, hade afslagit hans ~~fierst~~
 giftermälsanbud. Men ungarbrudet hindrade honom icke att gifva
 glänsande baler i sitt hem. När han för bort, var det i en ståtlig kavaj
 med betjantar. Klädde i blått i nylken. Vissa aftnar tillbragte han i den
 litterära klubben, där han samtalade i litteratur och filosofi med män
 sådana som Dr. Johnson, Edm. Burke, Goldsmith, Gibbon och Garrick.
^{Reynolds} Han blef baronet, och när Kungl. akademien ~~öfiflades~~ ^{öfiflades}, den förste pre-
 sident. De tal han höll på akademien högtidsdagar, äro firade i en
 volym, om hvans innehåll Rich. Mather, som ej hör till Reynolds' teoriers
 anhängare, medgifver, att den har betydande värde. Detta är icke
 sin Josua Reynolds' enda anmärkningsvärda litterära verk. Han har
 äfven ~~han~~ ^{han} ~~författat~~ ^{författat} en ypperlig skildring af en resa i Flandern och
 Holland. Det var under den resan han upptäckte gamla holländska
 mästare, som holländarne hjälpe hade i det närmaste glömt.

Vänd!

